

FI2025/00457

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

2025-04-24

Remissvar: AI-kommissionens Färdplan för Sverige (SOU 2025:12)

SKPF Pensionärerna (SKPF) har tagit del av AI-kommissionens Färdplan för Sverige (SOU 2025:12). SKPF Pensionärerna är en intresseorganisation med cirka 160 000 medlemmar, främst äldre pensionärer som ofta har lång erfarenhet av välfärdens omsorgsyrken. Vår vision är ett samhälle där ålder inte spelar någon roll – där alla äldre kan leva ett gott liv med god ekonomi, den omvårdnad och sjukvård som behövs, god tillgänglighet och frihet från diskriminering. Vi arbetar för att äldre alltid ska inkluderas och inte lämnas utanför samhällsutvecklingen.

AI-kommissionens färdplan är ett ambitiöst dokument som täcker många områden av betydelse för Sveriges framtid. SKPF Pensionärerna välkomnar särskilt kommissionens ansats att *involvera alla grupper i samhället* i AI-utvecklingen. För oss är det avgörande att äldres perspektiv finns med när framtidens digitala samhälle formas. I vårt handlingsprogram 2023–2026 understryker vi att alla äldre ska kunna känna trygghet och delaktighet i ett alltmer digitaliserat samhälle. Detta remissvar fokuserar på de delar av färdplanen som har särskild relevans för äldre och pensionärer.

Vårt remissvar disponeras i en sammanfattning följt av tematiska avsnitt kopplade till relevanta kapitel i färdplanen. Vi hoppas att våra synpunkter ska bidra till att regeringens fortsatta arbete med AI-frågor leder till ökad trygghet, tillgänglighet, inkludering och jämlikhet för äldre.

Sammanfattning

SKPF Pensionärerna tillstyrker i huvudsak AI-kommissionens färdplan och ser AI som en möjlighet att förbättra äldres livskvalitet – förutsatt att utvecklingen sker på ett inkluderande, etiskt och tryggt sätt. Våra viktigaste synpunkter och rekommendationer sammanfattas nedan:

- **Äldres röst i AI-beslut och motverkande av ålderism:** SKPF anser att äldre måste ges inflytande i utformningen av AI-lösningar som påverkar deras liv. Kommissionen

nämner att alla samhällsgrupper bör involveras – detta bör omsättas i praktik genom att till exempel pensionärsorganisationer som **SKPF** inkluderas i referensgrupper och att lokala pensionärsråd konsulteras inför beslut om digitalisering. Det är också viktigt att AI inte förstärker negativa stereotyper om äldre. Algoritmer och tjänster ska utformas för att passa även äldre användare och inte diskriminera på grund av ålder. En bred kraftsamling mot ålderism behövs i det digitala rummet, i linje med **SKPF:s** krav på att Diskrimineringsombudsmannen prioriterar åldersdiskriminering.

- **Bryt äldres digitala utanförskap genom folkbildning:** **SKPF** stödjer förslagen om kraftfulla folkbildningsinsatser för att höja allmänhetens kunskaper om AI. Särskilt viktigt är riktade insatser till äldre, då 22 procent av Sveriges äldre saknar digital delaktighet. Staten bör satsa på ett nationellt "IT-lyft" med äldre i fokus – där studieförbund, folkhögskolor, bibliotek och ideella initiativ som SeniorNet rustas med resurser att utbilda och stötta äldre i den digitala världen.
- **Tillgänglig AI för alla äldre:** **SKPF** tillstyrker förslaget "AI för alla"-reformen att ge alla medborgare kostnadsfri tillgång till ett urval av kvalitetssäkrade AI-tjänster. Det är en modern motsvarighet till 1990-talets hem-PC-reform och kan bli särskilt värdefull för pensionärer med låg inkomst. Genom att också stärka biblioteken i deras uppdrag att hjälpa ovana användare att prova digitala tjänster, säkerställs att även äldre vågar och kan dra nytta av AI-teknik i vardagen.
- **Integritet och trygghet i AI-tillämpningar:** **SKPF** stöder kommissionens förslag om ökade resurser till Integritetsskyddsmyndigheten och forskning i *privacy enhancing technologies (PET)*. Äldre hanterar ofta känsliga personuppgifter inom vård och omsorg, och många känner oro inför nya teknologier. Det är därför avgörande att AI-system värnar den personliga integriteten. AI-baserade välfärdstjänster måste vara transparenta i hur de använder data och utformas för att minimera bias och diskriminering – så att äldre kan känna fullt förtroende för dem.
- **AI i vård och äldreomsorg – kvalitet före allt:** **SKPF** välkomnar initiativ som Sundsvalls försök med AI-baserade fallsensorer som minskade fallolyckor med 77 procent. Rätt använd kan AI höja kvaliteten i sjukvård och äldreomsorg, till exempel genom snabbare diagnoser, fallprevention och effektivare administration. Samtidigt betonar vi att tekniken måste införas på äldres villkor: i samråd med de äldre och anhöriga, med respekt för integritet, och parallellt med fortsatta satsningar på personal. AI ska stödja – inte ersätta – det mänskliga omhändertagandet.
- **Jämlig tillgång och inkludering i hela landet:** **SKPF** stöder förslaget att E-hälsomyndigheten får i uppdrag att verka för jämlika förutsättningar för AI inom hälso- och sjukvården. Alla äldre, oavsett bostadsort, har rätt till likvärdig digital service. Staten bör underlätta för kommuner och regioner att införa välfärdsteknik genom centralt stöd, till exempel en AI-insatsstyrka av experter som kan hjälpa mindre kommuner med implementering. Även moderna hjälpmedel bör definieras som sjukvårdshjälpmedel och omfattas av högkostnadsskydd, så att höga kostnader inte utestänger äldre från ny teknik.

- **Etiska och sociala konsekvenser:** Slutligen vill SKPF belysa behovet av löpande etisk granskning av AI:s konsekvenser för äldre. Tekniken får inte leda till ökad ofrivillig ensamhet eller otrygghet. Tvärtom bör AI användas för att motverka brott och bedrägerier mot äldre, exempelvis genom att identifiera nätbedragare och skydda äldre från desinformation. SKPF förespråkar att folkbildningen kring AI även inkluderar dessa risker, så att äldre internetanvändare blir medvetna och kan känna sig säkra i ett digitalt samhälle.

SKPF anser sammanfattningsvis att AI-kommissionens färdplan innehåller många kloka förslag som, om de genomförs med ett äldreperspektiv, kan bidra till ett mer inkluderande digitalt samhälle. Nedan följer SKPF:s detaljerade synpunkter per relevant kapitel i utredningen.

Kapitel 2 – Integritet, etik och säkerhet för äldre i AI-användning

I färdplanens delkapitel *“AI och samhällets säkerhet”* tar kommissionen upp centrala aspekter som integritet, säkerhet och etiska frågor. Dessa frågor är av särskild betydelse för äldre, som ofta är en utsatt grupp när det gäller både integritet och säkerhet i digitala miljöer. SKPF vill i detta avsnitt betona hur viktigt det är att äldres personliga integritet skyddas i alla AI-baserade system, liksom att etiska och rättssäkra principer upprätthålls så att ny teknik inte medför oönskade konsekvenser för denna grupp.

Personlig integritet och dataskydd – en förutsättning för förtroende

SKPF anser att transparens och tydliga regler för dataskydd är avgörande. Äldre människor tenderar att värdesätta sin personliga integritet högt, särskilt i vård- och omsorgssammanhang där mycket känslig information hanteras (hälsohistorik, sociala förhållanden, ekonomi med mera). Samtidigt visar studier att många äldre kan känna sig osäkra på hur deras data används i digitala system. För att äldre ska acceptera och använda AI-tjänster krävs det att de kan lita på att systemen hanterar deras personuppgifter ansvarsfullt och säkert. AI-kommissionen noterar att utvecklingen väcker integritets- och säkerhetsfrågor som påverkar hur AI-lösningar accepteras av allmänheten, och att transparens kring personuppgiftshantering är en viktig faktor för att upprätthålla förtroendet.

SKPF ser positivt på att kommissionen föreslår att Integritetsskyddsmyndigheten (IMY) får utökade uppdrag och resurser kopplat till AI. Bland annat nämns en *regulatorisk sandlåda* för AI-lösningar inom offentlig sektor, integrerad i AI-verkstaden, samt utökad kapacitet att vägleda och ge snabbare svar till privata aktörer. SKPF anser att IMY har en viktig roll i att se till att nya AI-tillämpningar följer dataskyddsförordningen (GDPR) och andra integritetslagar. SKPF föreslår att IMY:s utökade uppdrag även uttryckligen inkluderar fokus på välfärdssektorn – dvs. granskning av AI som används inom vård, omsorg och socialtjänst, där äldres data ofta hanteras. IMY bör ges i uppdrag att utarbeta riktlinjer för hur till exempel kommuner ska balansera innovation med sekretesskydd. Offentlighets- och sekretesslagstiftningen kan behöva uppdateras i takt med att AI införs (färdplanen nämner till exempel att tillämpningen av, Offentlighets- och sekretesslagen OSL 10:2a, bör breddas

för att möjliggöra mer datautnyttjande – något som måste göras med stor hänsyn till den enskildes integritet).

SKPF stödjer att kommissionen tar även upp behovet av forskning och utveckling av integritetsskyddande tekniker (PET) och cybersäkerhet. Bland förslagen finns ett höjt anslag till Cybercampus Sverige för forskning om AI och cybersäkerhet, där man bedömer att forskning om PET-tekniker är särskilt viktig. **SKPF** tror att tekniska lösningar kan bidra till att förena datautnyttjande med integritet. Till exempel *differential privacy*, *federated learning* och liknande tekniker skulle kunna möjliggöra att känsliga hälsodata används för AI-modeller utan att röja individers information. Satsningar på sådan forskning gynnar alla, inte minst grupper som äldre som har stora integritetsintressen i vårddata men också kan tjäna på att dessa data används för bättre behandlingar.

Ett konkret exempel: Tänk en AI som ska förutsäga fallrisk bland äldre baserat på data från tusentals seniorer. Med integritetsskyddande teknik skulle man kunna träna en modell på data från många äldreboenden utan att den personliga informationen lämnar boendena eller blir identifierbar. Sådana lösningar är att föredra, så att vi slipper kompromissa mellan integritet och innovation.

Det etiska ansvaret sträcker sig dock längre än bara juridisk dataskyddsefterlevnad. **SKPF** vill påpeka vikten av informerat samtycke och valfrihet för äldre när de använder AI-tjänster. Inom sjukvård och omsorg finns redan etablerade principer att patienter/brukare ska informeras och ge samtycke till olika insatser. Detsamma bör gälla AI-baserade insatser: exempelvis om en kommun introducerar kameratillsyn nattetid med AI-analys i stället för personalronder, ska de boende eller deras anhöriga få välja detta aktivt och ha fått full information om vad det innebär. Ingen äldre ska känna sig övervakad eller utlämnad till maskiner utan att ha gått med på det. Tekniken ska vara en möjlighet, inte ett tvång.

Etiska riktlinjer och icke-diskriminering

AI-kommissionen betonar att säkerhets- och etikfrågorna är centrala för en balanserad implementering av AI i samhället. De noterar också att EU:s kommande AI-förordning kommer att ställa krav på bland annat etik och mänskliga rättigheter, med kategorisering av högrisk-AI etc. **SKPF** välkomnar att regelverk och riktlinjer tas fram på nationell, europeisk och global nivå för att se till att AI utvecklas ansvarsfullt.

SKPF vill särskilt lyfta fram risken ur äldres perspektiv att AI-system reproducerar eller förstärker fördomar och diskriminering. Även om utredningen inte explicit nämner ålderism, talas det generellt om snedvridningar i algoritmer och inlärade fördomar i automatiska beslut som något som måste motverkas. Om AI-system tränas på data från samhället finns alltid en risk att de innehåller bias – exempelvis kan ett AI-verktyg för rekrytering omedvetet diskriminera äldre arbetssökande om träningsdatan speglar tidigare praktik där få äldre anställts. Likaså kan medicinska AI-system prestera sämre på äldre patienter om de tränats mestadels på yngre vuxna. Det är av största vikt att ålder inkluderas som en aspekt när man validerar AI-modeller för rättvisa. **SKPF** föreslår att regeringen uppdrar åt relevanta myndigheter (till exempel DO eller i samverkan mellan Socialstyrelsen

och DIGG) att ta fram riktlinjer för *icke-diskriminering i AI-tjänster*, där ålder finns med som en skyddad faktor att beakta.

SKPF vill också koppla detta till behovet av att motverka ålderism i det digitala samhället. Som vi framhöll i sammanfattningen riskerar äldre att stereotypiseras som ovilliga eller oförmögna att använda ny teknik. Media beskriver ibland den äldre generationen enbart som en homogen grupp "teknikanalfabeter" eller kostnadskrävande vårdobjekt. Denna stereotyp kan leta sig in även i AI-utvecklares tänkande, om än omedvetet, så att produkter inte designas med äldre användare i åtanke. Vi måste aktivt bryta detta mönster. **SKPF** förespråkar *en bred kraftsamling mot åldersdiskriminering/ålderism* i samhället, och detta inkluderar det digitala området.

SKPF anser att äldre personer bör representeras och inkluderas i de forum där AI-utveckling diskuteras och beslutas, för att ge ett ansikte åt deras behov och motverka stereotyper. **SKPF** anser också att offentliga aktörer när de upphandlar AI-lösningar till exempelvis vården ska ställa krav på att systemet är testat på och anpassat för en äldre målgrupp, där så är relevant. Tillverkare av medicintekniska AI-produkter bör visa att de utvärderat prestanda för äldre patienter, kanske över en viss åldersgräns, som en del av godkännandeprocessen.

SKPF vill påminna om vad det gäller etik i vården, att hälso- och sjukvården redan har en etisk plattform och etablerade principer (som människovärdesprincipen, behovsprincipen, kostnadseffektivitetsprincipen). AI-system som introduceras i vård och omsorg måste följa dessa principer. Det får till exempel aldrig bli så att en beslutande AI prioriterar bort en patient på grund av hög ålder om det strider mot medicinsk etik eller lag (jämför debatten om prioriteringar under pandemin). **SKPF** föreslår att E-hälsomyndigheten och Socialstyrelsen tillsammans tar fram *etiska riktlinjer för AI i vård och omsorg*, där aspekter som ålderism, autonomi, informerat samtycke, rättvisa och ansvar tydligt behandlas. Dessa riktlinjer kan bygga på UNESCO:s rekommendation om AI-etik och EU:s etiska ramverk, men konkretiseras för svenska förhållanden.

SKPF stöder förslaget att ett nationellt institut för AI-säkerhet inrättas, liksom satsningar på Cybercampus med mera. Äldre är ofta mer sårbara för effekterna av tekniska fel eller sabotage. Cyberattacker mot välfärdssystem kan slå ut trygghetslarm eller journalsystem som äldre är beroende av. Ett fel i en AI som styr medicindosering kan drabba en skör äldre patient hårdare. Vi stöder därför förslaget att robusta system och katastrofplaner måste finnas ifall AI-system fallerar, så att inte en hemtjänstbrukare blir liggande utan hjälp för att den automatiska larmkedjan bröt samman. Redundans och mänsklig backup är nyckelord här.

SKPF anser sammanfattningsvis menar att kapitel 2 i färdplanen adresserar mycket viktiga frågor kring integritet, etik och säkerhet. För att äldre ska känna trygghet i ett digitaliserat samhälle krävs *både* starka regelverk/tekniska skydd och en lyhördhet för etiska värden som värdighet, jämlikhet och självbestämmande. **SKPF** anser att kommissionens förslag inom detta område är relevanta och bör genomföras, och vi uppmuntrar regeringen att vid implementeringen alltid fråga sig: "Är denna AI-lösning säker och acceptabel för en äldre person? Skulle jag rekommendera den till min mamma eller morfar?" Den typen av tänkande hjälper till att hålla fokus på individens rättigheter i teknikutvecklingen.

Äldres delaktighet i AI-beslut och motverkande av ålderism

Äldres egna röster och erfarenheter måste tas tillvara i frågor som rör dem. Detta gäller i hög grad även AI och digitalisering. SKPF vill därför fokusera på hur äldre kan involveras i AI-relaterat beslutsfattande och hur vi kan undvika att teknikutvecklingen kantas av åldersrelaterade fördomar.

Äldre som medskapare i utveckling och beslut

SKPF applåderar den inkluderingsambition AI-kommissionen beskriver i inledningen av sin färdplan, att vi genom att agera proaktivt och *involvera alla grupper i samhället* kan dra nytta av AI-utvecklingen. För att den ska bli verklighet krävs dock konkreta mekanismer för äldres medverkan. SKPF har flera förslag:

- **Inkludera pensionärsorganisationer i remissinstanser och råd:** Precis som SKPF nu ges möjlighet att svara på denna remiss, bör pensionärernas företrädare framöver bjudas in i utformandet av AI-strategier och lagförslag som påverkar äldre. Regeringen har sedan tidigare ett Nationellt pensionärsråd på central nivå; liknande råd finns lokalt. Dessa forum kan användas mer aktivt för att diskutera digitaliseringsfrågor ur äldres perspektiv.
- **Lagstadga pensionärsråd i alla kommuner och regioner:** SKPF driver kravet att alla kommuner och regioner ska ha pensionärsråd med verkligt inflytande inför beslut. Om detta blir lag (vilket SKPF förespråkar) skulle det säkerställa att när till exempel en kommun överväger att införa en ny AI-baserad e-tjänst eller välfärdsteknik, så kan man ta upp frågan i pensionärsrådet och få äldreperspektivet belyst innan beslut. Pensionärsråden bör ses som en resurs, inte en formalitet, och deras synpunkter ska dokumenteras och beaktas i beslutsunderlag.
- **Använd metoder för co-creation med äldre användare:** När myndigheter eller kommuner utvecklar nya AI-tjänster (säg en chatbot för kommunal information, eller en app för anhörigkontakt inom äldreomsorg) bör de involvera äldre testanvändare tidigt i processen. Detta kan ske genom att rekrytera grupper av äldre som får prova prototyper, komma med feedback på design och funktionalitet, och uttrycka vilka behov de har. Det finns etablerade metoder för användarcentrerad design; det viktiga är att se till att även äldre ingår i användargruppen. Ofta ser man annars att det är yngre som deltar i tekniktester, varpå resultatet blir en tjänst optimerad för dem men svår för äldre.
- **Äldres representation i AI-verkstad och insatsstyrka:** Om AI-verkstaden och AI-insatsstyrkan (föreslagna i färdplanen) blir verklighet, bör man överväga att knyta till sig pensionärer som "äldreexperter" i dessa team. Det skulle ge två fördelar: dels dra nytta av många äldres långa yrkeserfarenhet (exempelvis kanske en pensionerad sjuksköterska kan bidra i ett AI-projekt om omvårdnad), dels signalera att äldre också kan vara en del av lösningen, inte bara målgruppen för åtgärder.

SKPF är övertygade om att åldersdiskriminering kan stävjas om äldre släpps in i beslutande församlingar. När äldre finns med i debatten och utvecklingen kan de bidra med kunskap

och erfarenhet som annars riskeras gå förlorad. **SKPF** vill här peka på att dagens äldre besitter en unik erfarenhet av tidigare tekniksprång – de har sett televisionen, persondatorn och mobiltelefonen göra entré och har anpassat sig under årtionden. Deras perspektiv på förändring är värdefullt i diskussionen om AI-omställningen.

Bekämpa ålderism i AI-sammanhang

SKPF ser nolltolerans mot åldersdiskriminering som en självklarhet. Ålderism, fördomar och diskriminering på grund av ålder, är tyvärr utbrett i samhället. Inom AI och digitalisering kan ålderism ta sig subtila uttryck: allt från att pensionärer exkluderas i marknadsföring av nya digitala tjänster, till att ingen tänker på att utforma instruktionsböcker och support på ett sätt som fungerar för äldre. Vi måste därför arbeta medvetet för att skapa en inkluderande digital kultur.

Utbildning och folkbildning är även här verktyg: inte bara utbildning av äldre, utan också av yngre och av systemutvecklare. Det borde ingå i exempelvis ingenjörsk- och datavetarutbildningar någon komponent om tillgänglighet och design för alla åldrar, precis som man börjar införa om till exempel genus och mångfald. Medie- och informationskunnighet (MIK) är ett annat spår – Medierådet har fått i uppdrag att höja allmänhetens kunskap om hur AI påverkar informationsflöden. **SKPF** föreslår att en del i detta blir att motverka stereotypa bilder av ålder i media och digital kultur. Offentliga kampanjer kan lyfta fram positiva exempel på äldre som använder teknik, eller uppmana till möten över generationsgränserna i digitala sammanhang.

SKPF ser gärna att Diskrimineringsombudsmannen (DO) och en eventuell framtida AI-tillsynsmyndighet samarbetar för att övervaka algoritmers potentiella diskriminering. Om en AI-tjänst som används av en offentlig aktör visade sig missgynna äldre systematiskt, måste det upptäckas och åtgärdas. Här kan till exempel forskare involveras för att granska algoritmer (s.k. algoritm audits) ur diskrimineringssynpunkt.

SKPF har noterat en oro inom arbetslivet bland äldre arbetstagare att AI kan ersätta jobb och att de med högre ålder har svårare att få vidareutbildning. Kommissionen tar upp konsekvenser för arbetstagare och behovet av livslångt lärande (kompetensutveckling för alla åldrar). **SKPF** vill understryka att även seniora arbetstagare ska erbjudas chans att utbilda sig inom AI och ny teknik för att kunna stanna kvar i arbetslivet om de vill. Ålderismen kan annars göra att man felaktigt antar att "det inte är lönt" att lära en 60-åring nya digitala system, vilket är en fördom. Alla åldrar kan lära, bara metoderna anpassas.

Sammantaget handlar det om att bygga ett digitalt samhälle präglad av inkludering och respekt. Äldre generationer ska inte ses som en belastning eller eftertanke i AI-sammanhang, utan som aktiva medborgare med både rättigheter och bidrag att ge. En 75-åring år 2025 skiljer sig från en 75-åring för några decennier sedan; dagens äldre är friskare, mer utbildade och många är redan vana datoranvändare. Gapet mellan generationerna krymper faktiskt i vissa avseenden, och med rätt stöd kan äldre vara med på AI-tåget. Vårt mål bör vara att "AI för alla" verkligen betyder *alla*, inklusive de äldsta medborgarna.

Kapitel 3 – Digitalt utanförskap och folkbildning för äldre

SKPF instämmer helhjärtat i färdplanens delkapitel *“AI för alla – Kompetenslyft för alla”* som tar upp det viktiga målet att ingen ska lämnas bakom i den snabba AI-utvecklingen. Tyvärr är det i dagsläget många äldre som befinner sig i digitalt utanförskap. Enligt Internetstiftelsen är endast 4 procent av svenskarna helt digitalt utanför – men bland äldre (65+ år) är siffran hela 22 procent. Klyftan märks också i användningen av AI: under 2023 hade 30 procent av befolkningen provat ett AI-verktyg, men bland personer 65–84 år var andelen enbart 5 procent, jämfört med 60 procent i åldern 18–34 år. Dessa siffror bekräftar det **SKPF** länge påpekat: den digitala klyftan mellan generationer är påtaglig och riskerar att öka i och med AI-revolutionen.

SKPF ser mycket allvarligt på det kommissionen framhåller med rätta att om en större del av välfärden börjar förlita sig på AI, finns en uppenbar risk att de som redan är digitalt utanför får ännu svårare att ta del av samhällsservice. Digitaliseringen får inte lämna någon äldre i sticket – *“ingen ska lämnas utanför”* är en grundprincip även i FN:s Agenda 2030 som **SKPF** stödjer. Därför behövs omfattande insatser för digital folkbildning med fokus på äldre.

SKPF tillstyrker starkt och gläds åt att AI-kommissionen föreslår konkreta satsningar för att höja folkets kunskap om AI. I färdplanen föreslås 100 miljoner kronor per år 2025–2029 i förstärkta medel till folkbildningsinsatser via folkhögskolor, studieförbund, Post- och telestyrelsen (PTS) med flera. Sverige har en lång tradition av folkbildning som redan når hundratusentals människor varje år. Genom att bygga vidare på befintliga strukturer – studiecirklar, bibliotek, civilsamhällets initiativ – kan kunskap om AI spridas brett i befolkningen. Särskilt värdefullt är att nå grupper med högre digitalt utanförskap, såsom personer med funktionsnedsättning och äldre.

I utredningen lyfts flera goda exempel på pågående folkbildningsinitiativ: till exempel SeniorNet, en ideell organisation som hjälper seniorer att använda digital teknik, och kampanjen *“Digitalidag”* där hundratals aktörer samarbetar för att inspirera alla att vara en del av den digitala utvecklingen. **SKPF** anser att sådana initiativ är centrala och bör få del av de utökade medlen. Äldre personer lär sig ofta bäst i sociala och trygga miljöer, såsom studiecirklar, biblioteksworkshops eller genom andra seniorer. **SKPF** vill betona vikten av att de nya folkbildningspengarna allokeras så att äldre inkluderas som prioriterad målgrupp – exempelvis genom särskilda studiematerial om AI för seniorer och stöd till organisationer som arbetar direkt med äldre.

SKPF anser att kommissionen uttryckligen nämner att allmänheten ska kunna få hjälp att prova AI-tjänster kostnadsfritt på biblioteken är mycket positivt och bör genomföras skyndsamt. Bibliotek fyller en viktig funktion som lokalt kunskapscentrum dit många äldre vänder sig för att få hjälp med teknik. Med ökade resurser kan biblioteken erbjuda fler IT-handledare och drop-in-tillfällen där äldre kan få personlig vägledning i att använda digitala tjänster och AI-verktyg. **SKPF** ser gärna att folkbiblioteken utvecklar särskilda program för äldre, till exempel *“prova-på-dagar”* för AI där pensionärer kan testa röstassistenter eller andra AI-tjänster under trygg ledning av bibliotekets personal.

SKPF ställer sig positiv till förslaget "*AI för alla*"-reformen, där staten likt hem-PC-reformen ska erbjuda alla medborgare gratis åtkomst till utvalda AI-tjänster. Ekonomin ska inte vara ett hinder för att ta del av nya teknikmöjligheter. Många pensionärer har låg pension och skulle tveka att betala för abonnemang på AI-tjänster. Om basfunktioner kan erbjudas gratis för användaren – exempelvis via en statlig AI-hubb online – så ökar chansen att även äldre provar på och drar nytta av AI i vardagen. **SKPF** ser det som angeläget att de AI-tjänster som inkluderas är relevanta för äldres behov, till exempel digitala assistenter som kan hjälpa till att hitta information om sjukvård, läkemedel eller kommunal service, eller verktyg som underlättar kontakter med myndigheter. Det är också viktigt att användargränssnitten är enkla och tillgängliga för personer med begränsad datorvana, till exempel med tydlig språkhantering på svenska och möjlighet till röststyrning. **SKPF** föreslår att regeringen i det fortsatta utredningsarbetet för "*AI för alla*"-hubben tar in äldres synpunkter, förslagsvis via pensionärsorganisationer, för att säkerställa att tjänsterna som erbjuds faktiskt kommer till användning bland pensionärer.

SKPF betonar att för bryta det digitala utanförskapet måste äldre ha tillgång till nödvändig utrustning och uppkoppling. Kommissionens förslag om gratis AI-tjänster adresserar mjukvarusidan. **SKPF** vill därutöver uppmuntra regeringen att överväga stöd för hårdvara och internetuppkoppling för socioekonomiskt utsatta äldre – exempelvis subventionerade surfplattor för äldre över en viss ålder som saknar dator, eller utbyggnad av äldrevänliga internetcafé-verksamheter. Sådana åtgärder faller utanför kommissionens nuvarande förslag men vore ett värdefullt komplement för att uppnå verklig digital inkludering.

SKPF vill särskilt understryka aspekten informationssäkerhet och bedrägerier. Färdplanen noterar att AI kan underlätta vissa brottsupplägg som bidragsbrott och bedrägerier, genom att det blir lättare att vilseleda myndigheter och enskilda. **SKPF** vet att äldre ofta är målgrupp för bedrägerier, till exempel telefon- och internetbedrägerier. Med AI finns risk för ännu mer sofistikerade bluffförsök – exempelvis falska röstsamtal där bedragare imiterar en anhörigs röst med hjälp av AI. Folkbildningsinsatserna bör därför även omfatta kunskap om riskerna med AI. Kommissionen nämner behovet att hantera oro och utbilda befolkningen om AI:s risker, vilket **SKPF** tycker är utmärkt. För äldre specifikt bör utbildningarna innehålla praktiska råd för att känna igen vanliga bedrägerimetoder online, vad man ska se upp med gällande falska meddelanden eller röster, och vart man kan vända sig om man blir osäker. Här kan ett samarbete mellan till exempel studieförbund, polis och pensionärsorganisationer vara fruktbart för att *öka äldres digitala trygghet*.

SKPF har lyft ett konkret förslag sitt handlingsprogram om att sjösätta ett nationellt IT-lyft med äldre i fokus. Det handlar just om en bred mobilisering för utbildning, stöd och hjälp till äldre i det digitala samhället, kombinerat med informationskampanjer för att förhindra bedrägerier mot äldre på nätet. AI-kommissionens färdplan ligger helt i linje med andan av detta förslag. **SKPF** uppmanar regeringen att vid genomförandet av färdplanens folkbildningsdelar se till att *det nationella IT-lyftet blir verklighet*. Detta skulle kunna ske genom att ett samlat program initieras med namnet "*Digitalt lyft för äldre*", där berörda myndigheter (PTS, Myndigheten för psykologiskt försvar, Medierådet med flera) tillsammans med civilsamhället formulerar mål och aktiviteter specifikt riktade mot att ge äldre digital kompetens och trygghet.

SKPF ser sammanfattningsvis att kapitlet om AI för alla på ett förtjänstfullt sätt identifierar digital kompetens och folkbildning som nycklar till inkludering. **SKPF** tillstyrker de föreslagna åtgärderna och vill samtidigt se ett tydligt äldrefokus vid utformningen. Om de föreslagna satsningarna genomförs rätt, kan Sverige bli ett föregångsland där även dagens äldre och morgondagens pensionärer känner sig delaktiga i den digitala AI-utvecklingen i stället för att hamna på efterkälken.

Kapitel 3 – AI i välfärden: äldreomsorg och sjukvård i fokus

Delkapitel *“AI för en offentlig sektor i framkant”* behandlar hur AI kan användas för att utveckla den offentliga sektorn, inklusive välfärdstjänster som hälso- och sjukvård samt omsorg. Detta är kanske det viktigaste området för oss som pensionärsorganisation, eftersom äldre är storbrukare av välfärdstjänsterna – från äldreomsorg till primärvård och specialistvård. **SKPF** ser en enorm potential i AI för att förbättra kvaliteten, effektiviteten och tillgängligheten i dessa tjänster för äldre. Samtidigt insisterar vi på att människan – den äldre och omsorgspersonalen – måste stå i centrum när ny teknik införs. Nedan kommenterar vi färdplanens slutsatser och förslag ur dessa perspektiv.

AI som lösning på demografiska utmaningar – men med bibehållen kvalitet

Utredningen lyfter den demografiska utvecklingen som en av offentlig sektors största utmaningar: andelen personer över 80 år beräknas öka med 49 procent under 2020-talet, medan andelen i arbetsför ålder knappt ökar alls. Detta innebär ökat tryck på äldreomsorg och sjukvård, samtidigt som skatteunderlaget per brukare minskar. **SKPF** delar problembilden – vi ser redan idag hur äldreomsorgen är ansträngd och personalbristen stor. Här kan AI och välfärdsteknik vara en del av lösningen genom att underlätta för personalen, automatisera rutinuppgifter och möjliggöra att fler uppgifter löses med högre kvalitet trots begränsade resurser.

Det är viktigt att poängtera att tekniken i sig inte är ett självändamål, utan ett redskap. **SKPF** vill se AI användas där det gör störst nytta för de äldre – exempelvis i att upptäcka hälsorisker i tid, förhindra olyckor, anpassa omsorgsinsatser efter individuella behov, och ge personal mer tid till det mänskliga omvårdnadsarbetet. Samtidigt får vi aldrig tumma på kvaliteten eller sänka ambitionsnivån med hänvisning till att “maskiner tar över”. Äldre har rätt till en god omsorg efter behov, med värdighet och mänsklig kontakt, även i en högteknologisk tid. Detta är en grundprincip för **SKPF**.

Exempel på AI i äldreomsorgen – framgångar och lärdomar

Färdplanen nämner ett konkret exempel som vi anser belyser potentialen väl: fallsensorer med AI-teknik på Norra Kajens äldreboende i Sundsvall. Under ett test 2023 installerades AI-baserade sensorer i de boendes rum som med hjälp av infrarött ljus kunde identifiera och larma vid vissa typer av rörelser som indikerar fallolyckor. Resultatet var remarkabelt – fallolyckorna minskade med 77 procent bland de deltagande. Det innebär inte bara att mänskligt lidande undvikits utan också stora besparingar i form av minskade vårdkostnader; man beräknade att om sådana sensorer infördes i hela landet skulle omkring 8 miljarder kr sparas årligen. **SKPF** ser mycket positivt på denna typ av välfärdsteknik som

direkt ökar äldres trygghet i vardagen. Att förhindra fall är centralt för äldres hälsa, och AI-baserade hjälpmedel kan här komplettera traditionella arbetssätt (såsom personalens tillsyn och fysiska hjälpmedel som rollatorer).

Erfarenheterna från Sundsvall visar också på vikten av samråd och inställningar efter individens behov. I projektet ställde personalen in sensorn i samråd med den boende så att sensorn passade den personens rörelsemönster och rutiner. Detta är helt i linje med **SKPF:s** princip att ny teknik i omsorgen måste införas i dialog med de äldre. Varje äldre person är unik – en del kanske vill ha ett larm mot fall, andra känner sig otrygga med sensorer i sitt rum. Valfrihet och informerat samtycke är avgörande. **SKPF** rekommenderar att kommuner som inför liknande teknik gör det på frivillig basis för brukarna och med tydlig information om syftet, hur data hanteras och vilka rättigheter den äldre har. **SKPF** vill poängtera att *äldreomsorgen ofta är någons hem* – därför måste tekniska system i boendemiljö behandlas med samma respekt som om det vore en privat bostad.

Utöver fallprevention finns en rad andra AI-tillämpningar inom vård och omsorg som diskuteras. AI kan exempelvis användas för att förutsäga när en äldre person riskerar undernäring eller uttorkning genom att analysera mat- och vätskeintag, känna av rörelsemönster som tyder på försämrad balans, eller optimera schemaläggning så att personalresurser matchar individuella behov bättre. Inom sjukvården kan AI-assisterad diagnostik vara en stor tillgång för äldre patienter – till exempel snabbare upptäckt av hjärtsjukdomar eller cancer med hjälp av bildigenkänning. **SKPF** är i grunden positiv till sådana innovationer. Vi noterar dock utredningens iakttagelse att det idag saknas nationella strategier, mål och handlingsplaner för AI i hälso- och sjukvården och att Sverige riskerar halka efter andra länder i AI-mognad inom vården. **SKPF** håller med om att detta är en brist. Trots många lovande pilotprojekt är införandet ofta spretigt och ojämnt – vissa regioner ligger långt fram, andra har knappt börjat.

Strategisk styrning för jämlik AI i vården

SKPF stöder AI-kommissionens förslag att ge E-hälsomyndigheten i uppdrag att samordna AI-utvecklingen inom hälso- och sjukvården för jämlika förutsättningar. En nationell strategi och handlingsplan bör tas fram som tydligt anger visionen (vilken nytta vill vi uppnå med AI i vården?), målen (mätbara förbättringar i kvalitet, tillgänglighet, produktivitet), prioriteringar (vilka områden först?) och ansvarsfördelning. **SKPF** vill här betona att *äldres behov bör vara en av hörnstenarna* i en sådan strategi. Det är ingen överdrift att säga att vårdens framgång till stor del mäts i hur väl vi tar hand om våra äldsta medborgare. AI-satsningar inom exempelvis kroniska sjukdomar, demensvård, läkemedelsgenomgångar, fallprevention, rehabilitering och liknande områden kommer direkt att beröra en stor del av äldre befolkningen. E-hälsomyndigheten bör därför ha en nära dialog med Socialstyrelsen, kommuner och pensionärsorganisationer när de formar insatserna, så att både sjukvård och *äldreomsorg* täcks in i en helhet (även om äldreomsorg formellt ligger under kommunerna och Socialstyrelsens tillsyn, inte regionernas hälso- och sjukvård).

SKPF anser också att regeringen bör avsätta resurser för att stödja forskning och innovation kring välfärdsteknik i äldreomsorgen. Utredningen tar upp att det behövs mer samverkan mellan offentliga och privata aktörer för att utveckla AI-lösningar för offentlig sektor. Inom

äldreomsorg innebär detta till exempel samarbete med teknikutvecklare för smarta sensorer, robotik (som matningsrobotar, påminnelse-system för medicinering), beslutsstöd för socialtjänsten osv. Det finns en risk att kommersiella aktörer annars fokuserar på lösningar för en mer köpstark yngre marknad, så att äldreomsorgens tekniska utveckling halkar efter. Staten kan spela en roll genom innovationsprogram eller testbäddar riktade specifikt mot teknik för äldreomsorg. **SKPF** ser gärna att man inrättar ett *nationellt centrum för välfärdsteknik* där kommuner kan dela erfarenheter, där forskning om teknikens effekter på omsorgskvalitet bedrivs, och där etiska riktlinjer tas fram.

Införande av teknik – medarbetarnas och äldres delaktighet

En framgångsfaktor som **SKPF** vill lyfta fram, och som även betonas i vårt handlingsprogram, är att personalen måste involveras aktivt vid införandet av ny teknik. Omsorgs- och vårdpersonal har ovärderlig erfarenhet och kan bidra till att utforma AI-lösningar som verkligen fungerar i praktiken. Om tekniken implementeras ovanifrån utan förankring, riskerar den att möta motstånd eller inte användas optimalt. **SKPF** stöder därför kommissionens resonemang om att bygga upp stödjande funktioner för offentlig sektor, exempelvis en AI-verkstad som kan bistå med färdiga verktyg, och särskilda AI-insatsteam som kan rycka in och hjälpa kommuner/regioner att komma i gång. Särskilt mindre kommuner vittnar om att det är svårt att rekrytera AI-kompetens själva. Att då kunna få hjälp av ett centralt team experter ökar chansen att även den lilla kommunen kan anamma en bra AI-lösning (till exempel ett beslutsstöd för biståndsbedömning inom äldreomsorgen eller ett planeringsverktyg för hemtjänstlogistik). **SKPF** ser positivt på en sådan resurs – det kan liknas vid hur kommuner idag kan få stöd av SKR eller Socialstyrelsen inom vissa specialområden. **SKPF** vill dock understryka att lokal förankring och utbildning måste ingå: insatsteamet bör inte bara "göra åt" kommunen utan även träna upp kommunens egen personal så att lösningen lever kvar och utvecklas lokalt.

När ny teknik införs i äldreomsorgen måste det också finnas utrymme för utbildning av personalen. Kommissionen talar om kompetenslyft och det gäller i allra högsta grad även yrkesverksamma inom vård och omsorg. **SKPF** menar att staten bör stötta kompetensutveckling så att undersköterskor, vårdbiträden, sjuksköterskor, läkare med flera får grundläggande kunskap om vad AI är och hur det kan användas i deras arbete. Detta skulle kunna ske genom att inkludera AI-moment i relevanta vårdutbildningar, samt genom fortbildning för befintlig personal (till exempel via webbutbildningar eller korta kurser). Teknikstress får inte bli ytterligare en börda på omsorgspersonalens axlar – därför är det viktigt att tekniken upplevs som ett hjälpmedel som förenklar jobbet, inte som ett krångligt extra moment. Ett bra exempel är att AI skulle kunna ta över en del av den tunga dokumentationen och administrationen. Färdplanen påpekar att AI kan möjliggöra en mer effektiv och tillgänglig service och att administrationen i offentlig verksamhet kan minska, vilket frigör tid till kärnuppgifter och möten med medborgarna. **SKPF** stödjer detta synsätt helhjärtat – vi ser gärna att omsorgspersonal får mer tid för samtal, tillsyn och social kontakt med de äldre, medan AI hanterar exempelvis schemaläggning, journalföring (genom tal-till-text) eller liknande. För att det ska fungera krävs dock att systemen är användarvänliga och integrerade i arbetsflödet, vilket åter betonar vikten av användarmedverkan vid utvecklingen.

En annan dimension av jämlikhet är den geografiska. Som tidigare nämnts finns idag skillnader mellan olika delar av landet. **SKPF** vill undvika att det uppstår en situation där storstadsregionernas äldreomsorg är högteknologisk och AI-assisterad, medan glesbygdens äldreomsorg släpar efter. Det vore oacceptabelt ur jämlikhetssynpunkt. **SKPF** har redan stor respekt för de utmaningar små kommuner står inför, med färre skattebetalare och högre andel äldre. AI kan vara en räddning för att klara välfärden där – men då krävs stöd för att de ska ha råd och möjlighet att investera i tekniken. Utöver AI-insatsstyrkan som nämnts, anser vi att riktade statsbidrag kan behövas för investeringar i välfärdsteknik inom kommunal äldreomsorg. Staten har tidigare gett stimulansmedel för exempelvis ökad bemanning inom äldreomsorgen; framöver kanske det behövs stimulansmedel för *digital omställning* i omsorgen, med villkor att det sker evidensbaserat och med etiskt fokus.

Slutligen vill vi nämna frågan om kostnader för hjälpmedel och tekniska tjänster ur den enskilda äldres perspektiv. I **SKPF:s** handlingsprogram betonas att moderna tekniska hjälpmedel ska ses som en del av hälso- och sjukvårdens hjälpmedelssystem och omfattas av högkostnadsskydd. I praktiken betyder det att om en teknisk lösning (till exempel en trygghetskamera, intelligent medicinpåminnare, eller en digital vårdtjänst) bedöms vara bra för en äldre persons välbefinnande och säkerhet, så ska kostnaden inte behöva bäras enbart av individen. Här kan vi dra paralleller: Idag kan en äldre få rollator, hörapparat eller trygghetslarm subventionerat eller gratis via region/kommun. **SKPF** anser att en del AI-baserade tjänster bör kunna likställas med sådana hjälpmedel. Om till exempel en AI-assistent i en app kan hjälpa en mild dement person att minnas saker och klara sin vardag längre, borde den vara kostnadsfri eller högkostnadsskyddad för individen, snarare än att den personen måste köpa en dyr prenumeration. Detta är något vi vill att regeringen tar med i planeringen: säkerställ att AI i välfärden blir ekonomiskt tillgängligt för de äldre som behöver det mest.

Sammanfattningsvis är **SKPF** positiva till AI-kommissionens förslag kring AI i offentlig sektor, särskilt förslagen som syftar till att samordna och stötta införandet i vård och omsorg. **SKPF** understryker att kvalitet, integritet och mänsklig värme måste förbli ledstjärnor när ny teknik implementeras. Genom att involvera personal och äldre, satsa på utbildning och sprida bästa praxis nationellt, kan AI bli ett lyft för äldreomsorgen i hela Sverige.

Avslutning

SKPF ser artificiell intelligens som en kraft som, om den används klokt, kan berika livet för äldre människor och stärka välfärden. AI-kommissionens färdplan innehåller många framsynta förslag för att ta vara på denna kraft samtidigt som riskerna hanteras. I vårt remissvar har vi lyft de områden vi anser är viktigast för äldre och pensionärer: att ingen lämnas i digitalt utanförskap, att välfärdens AI-tjänster utformas efter äldres behov med bibehållen integritet och värdighet, att äldre ges en röst i utvecklingen samt att etiska principer som icke-diskriminering upprätthålls.

SKPF vill sammanfattningsvis uppmana Regeringskansliet och ansvariga beslutsfattare att vid den fortsatta beredningen av AI-färdplanen ha äldres perspektiv tydligt för ögonen. Konkret innebär det att:

- Genomföra de föreslagna folkbildningssatsningarna skyndsamt och se till att de anpassas för och når ut till äldre över hela landet. Äldre måste få verktyg att förstå och använda AI, annars faller visionen om "AI för alla".
- Säkerställa att AI i vård och omsorg integreras på ett sätt som höjer kvaliteten på omsorgen. Låt inte teknik ersätta mänsklig kontakt där den behövs, men använd den för att ge personal mer tid och för att ge äldre mer självständighet och säkerhet. Inför nationell samordning så att alla kommuner och regioner kan ta del av framstegen.
- Stärka regelverk och tillsyn så att äldres rätt till privatliv och dataskydd bevaras. Bygg in integritetsskydd i tekniken från början (*privacy by design*), och ha nolltolerans mot att känsliga uppgifter läcker eller missbrukas.
- Involvera äldre och deras organisationer kontinuerligt. Genom dialog, råd och användartester kan vi undvika misstag och öka legitimiteten för AI-lösningarna. Äldre är experter på sina egna liv; deras kunskap bör tas tillvara.
- Hålla en etisk och jämlik kompassriktning. Mät framgång inte bara i ekonomiska termer eller tekniska nyckeltal, utan i hur AI bidrar till att alla medborgare – unga som gamla – känner sig delaktiga, trygga och rättvist behandlade i det digitala samhället.

Med detta remissvar vill **SKPF** understryka vårt engagemang för att göra Sverige till ett land där digitaliseringen kommer alla till del. Alla äldre ska kunna känna trygghet och delaktighet i ett alltmer digitaliserat samhälle, precis som **SKPF:s** vision stipulerar.

SKPF står redo att bistå i detta arbete. Vi bidrar gärna med våra erfarenheter och med vår kontaktyta mot en stor del av Sveriges pensionärer. Tillsammans kan vi se till att den teknologiska utvecklingen går hand i hand med social hållbarhet. Låt AI bli ett verktyg som för människor närmare varandra, överbryggar generationer och ger äldre nya möjligheter, i stället för en källa till otrygghet eller utanförskap.

SKPF har förtroende för att regeringen tar hänsyn till de synpunkter vi – och andra remissinstanser – för fram, och vi hoppas på kraftfulla åtgärder som följd.

Tack för att ni tagit del av våra synpunkter.

Liza di Paolo-Sandberg
Förbundsordförande SKPF Pensionärerna

Utredare: Peter Sandberg